

PRÁCE NA DÁLKU A SOCIÁLNÍ POLITIKA

Pavel Sládek

Abstrakt

Práce na dálku může umožnit pracovat lidem s dočasným nebo trvalým postižením. Tento styl práce je možno aplikovat jen u určitých profesí, které nevyžadují časté osobní kontakty se zaměstnavatelem a spolupracovníky. Pro rozvoj práce na dálku je určující situace v odvětvích tzv. nových technologií. Pracovník na dálku vykonává svou činnost prostřednictvím počítače, protože se nachází na odlišném místě než zaměstnavatel nebo zákazník a komunikace tedy probíhá na dálku díky telekomunikačním sítím.

Abstract

Telework can be a way to 'get to work' for people with temporary or permanent disabilities. This type of work may apply only to certain professions, and above all to those which do not call for frequent personal contacts with employers and with their collaborators.

Future development of teleworking is determined by the development of the so-called new technologies. The teleworker carries out his/her work on the computer because he/she is in a different location than their employer or client and their communication materializes via telecommunication networks.

Klíčová slova

Práce na dálku, regionální rozvoj, kombinace kanceláře a domova, satelitní kanceláře, homeworking (práce doma), mobilní teleworking, telecentra (lokální centra), „telecottages“, dočasně nebo trvale postižení.

Keywords

Teleworking, regional developments, combination office and work, satellite office, mobile teleworking, telecentre, telecottages, temporary or permanent disabilities.

Téma příspěvku bylo vybráno pro jeho aktuálnost vzhledem k možnostem řešení problematiky zaměstnanosti vybraných skupin pracovníků. Tato problematika práce na dálku (teleworking) není v České republice zatím dostatečně rozpracována. Cílem příspěvku je poukázat na teleworking jako na vhodný způsob práce i pro tělesně postižené v určitých profesích. Práce na dálku je nový způsob organizace práce, který se v poslední době stává stále aktuálnějším. Umožňuje individuálně optimalizovat vykonávání práce podle vlastních potřeb z hlediska času i místa.

V současném světě dochází k výrazným změnám ve využití informačních technologií, které se v dnešní době stávají hybnou silou národních ekonomik vyspělých zemí. Rozvoj telekomunikací vytváří podmínky pro stále jednodušší a dokonalejší možnosti komunikace se světem z domova prostřednictvím různých forem, od telefonního spojení až po videokonference. Stejně důležitá je stále se zvyšující úroveň přenosu dat i zdokonalení vazeb na bankovní sektor i státní správu.

Pro skutečnou práci na dálku jsou důležité tyto předpoklady:

- Práce prostřednictvím počítače.
- Pracovník se nachází na odlišném místě než zaměstnavatel nebo zákazník.
- Komunikace probíhá na dálku s využitím telekomunikačních sítí.

Výhody práce doma

- zlepšení produktivity
- redukce fixních nákladů
- podchycení neobvyklých segmentů trhu práce
- nezávislost na místě výkonu práce
- možnost zaměstnat lidi se sníženou pracovní schopností
- umožnění více lidem plnohodnotně pracovat
- udržení kvalifikovaných pracovníků mimo velká města

Nevýhody práce doma

- negativní důsledky sociální izolace, chybí přirozená lidská komunikace se spolupracovníky
- nejasná hranice mezi pracovní dobou a domácími pracemi, což působí problémy zejména u žen
- problémy u lidí se sklonem k workholismu
- možný konflikt pracovního a rodinného života – neschopnost oddělit čas pro práci a volný čas

Výzkum - rozhovory s vybranými respondenty

Charakteristiky vybraných respondentů jsou součástí autorova výzkumu z roku 2005.

Týkají se seniorů, kteří díky teleworkingu stále aktivně pracují. Výzkum byl realizován formou polostrukturovaného rozhovoru se zástupci různých profesí. ¹

Výsledky rozhovorů

- Respondenti se zabývají převážně tvůrčí činností.
- Jde především o vysokoškoláky.
- Nejčastěji se vyskytují profese: překladatelé, účetní, manažeři, poradci.
- Většinou pracují pro svého stávajícího nebo bývalého zaměstnavatele.
- Získat práci jako pracovník na dálku bez předchozích kontaktů je velmi obtížné.
- Práce na dálku není výlučně záležitost pracovníků v oblasti informačních technologií.

Psychologické aspekty

Práce na dálku není vhodná pro každý typ osobnosti. Vyžaduje totiž velkou míru osobní disciplíny a zodpovědnosti. Pro někoho je těžké naučit se rozlišovat, kdy je doma, a kdy už v práci, následkem čehož hrozí dva extrémy: pracovník na dálku je sveden domácím prostředím, a buď plně nevyužívá pracovní dobu, nebo se z něho naopak stane workholik a doplatí na to především jeho rodina. Podíváme-li se na problém z hlediska psychologického, zjistíme, že na lidskou psychiku působí spíše záporné vlivy teleworkingu.

¹ Příklad jednoho seniora pracujícího úspěšně na dálku:

Odborný poradce, MVDr. v důchodu, 70 let, vzdělání: vysokoškolské - Vysoká škola veterinární.

Respondent se rozhodl pracovat na dálku po přestěhování z rodinných důvodů z Prahy do okresního města vzdáleného cca 40 km. Hledal možnosti, jak zůstat ve spojení se svými bývalými spolupracovníky a navázat na vybudované pracovní kontakty a být stále v centru dění. Respondentova znalost práce s výpočetní technikou je velmi dobrá, je možné ho hodnotit jako pokročilého. S výpočetní technikou se naučil pracovat až po odchodu do důchodu, jeho erudice je obdivuhodná.

Tak například lidé, kteří mají sklon k workholismu, mohou mít velké problémy při přechodu na teleworking. Tyto problémy se mohou prohlubovat a mohou bezprostředně ohrozit jejich zdravotní stav. Práce doma totiž zvyšuje nebezpečnost některých návyků, jako na příklad pití kávy, kouření, alkoholismus, nezdravý způsob stravování. V některých případech neprospívá vztahům v rodině např. ani to, že pracovník tráví doma dvacet čtyři hodin denně. U svobodných lidí hrozí ztráta jakéhokoliv sociálního kontaktu. Někteří jedinci si toto nebezpečí neuvědomují, ale z dlouhodobého hlediska by to mohlo vést až k narušení jejich psychiky.

Zmínili jsme se o závislosti zvané workholismus. Název této poruchy je odvozen od slova work (práce), slovo je vytvořené podle vzoru alkoholismus a používá se zhruba od 60. let 20. století. Porucha bývá někdy označována také termínem work addiction (závislost na práci) a často bývá dávána do souvislosti s nutkavými poruchami.²

Sociální izolace je jedním z největších problémů pro pracovníky na dálku. Největší izolaci trpí pracovníci na dálku, kteří pracují převážně doma a bydlí ve městě. Je zajímavé, že pracovníci na dálku, kteří bydlí mimo město, tyto problémy nevnímají v takovém rozsahu. Ti, kteří pracují na samotách, často chápou tento způsob práce jako další možnost pro jakoukoliv komunikaci a navíc pracovníci na vesnicích žijí většinou mnohem intenzivnějšími vztahy ve svém bydlišti.

Velmi nebezpečná je skutečnost, že sledované osoby samy většinou žádné depresivní vlivy nezaznamenaly. Zvláštní také je to, že v odborné literatuře dosud převládá pouze kladné hodnocení tohoto fenoménu. Někteří autoři si ovšem izolaci uvědomují, zejména pokud jde o ženy pracující doma.

Pracovníci na dálku často pracují pod velkým tlakem. Tento tlak nevytvářejí jejich nadřízení, ale oni sami tím, že na sebe kladou příliš velké nároky, které jsou především spojené s obavou, aby nezklamali důvěru svého šéfa. Ze stejného důvodu pracují tito zaměstnanci déle než ti, co denně docházejí do kanceláře. Aby dokázali - podle svého názoru - ideálně naplnit představu svých nadřízených, strnule dodržují svůj pravidelný denní režim. Dochází zde tedy k paradoxu: nejen, že nevyužívají v podstatě zcela volnou pracovní dobu, ale naopak pravidelně dodržují pracovní dobu výrazněji, než kdyby docházeli každý den do firmy.

Na stránkách, které jsou určeny pro tělesně postižené, se objevují v rámci inzerce vedle seriózních nabídek stejné nabídky pro práci na dálku jako pro ostatní populaci, tedy nabídky zapojení do Multi-Level Marketingu, v horším případě pyramidové hry. V tomto případě je ještě aktuálnější zamyslet se nad problematikou etiky v podnikání na internetu, ale i podnikání obecně.

V některých ohledech se situace tělesně postižených liší od zbytku populace, někdy jsou problémy podobné, ovšem jejich dopad na pracovníka je vždy mnohem bolestivější. Na úvod je potřeba si položit otázku, zda je práce na dálku pro tělesně postižené vůbec vhodná. V tomto případě je to individuální. Někteří tělesně postižení by raději pracovali v kolektivu mimo domov. Jsou ale případy, kdy tělesně postižený odmítá opustit domov a nechce „mezi lidí“; v takovém případě je práce na dálku velmi vhodná. Pokud tělesně postižený začne pracovat (a to i doma), je to většinou prospěšné pro fungování rodiny. Největším problémem,

² Viz japonský fenomén *karoši*, což doslova znamená smrt z přepracování. Tento termín se v Japonsku může objevit např. na úmrtním listu jako příčina smrti.

a to nejen u tělesně postižených, je nevyrovnaná situace na trhu práce na dálku, kde poptávka několikrát převyšuje nabídku. Tento problém se snaží vyřešit státní i neziskové organizace, i když celá věc je zatím ve stádiu příprav a vytváření projektů.

Zaměstnávání tělesně postižených na dálku přináší zaměstnavateli některé výhody. Může totiž např. vyhovět zákonu tím, že zaměstná tělesně postižené, které by jinak nemohl zaměstnávat, např. proto, že by sám neměl finanční prostředky k tomu, aby zajistil pro takového pracovníka odpovídající podmínky na pracovišti (bezbariérová cesta, doprava, zázemí - např. WC apod.). Problémem zůstávají pracovní konzultace, které se jinak při práci na dálku velmi často využívají.

Přesto, že v běžné populaci je počítač velmi často součástí normálního vybavení bytu, u tělesně postižených je počítačů méně. Nejméně počítačů bývá v případě, kdy se jedinec stane tělesně postiženým v pokročilejším věku. Výrazně horší podmínky pro práci na dálku tělesně postižených jsou ve venkovských oblastech, kde většinou buď neexistuje jiné připojení než přes Telecom, nebo je velmi nákladné.

Otázkou je, dají-li se v těchto případech využít centra (telecentra, telecottage, lokální centra). Nejlépe je tato centra umístit např. v domech, kde bydlí převážně tělesně postižení. Centra ovšem mohou sloužit nejen pro tělesně postižené, ale lze je využít také na vzdělávání v oblasti výpočetní techniky.

Práce na dálku je vhodná nejen pro tělesně, ale i pro některé duševně postižené (ve společnosti tvoří zhruba 1-1,5 % populace). Na rozdíl od tělesně postižených, které práce na dálku nemusí vždy uspokojovat, protože tento styl práce někdy ještě více prohlubuje jejich samotu, některým duševně postiženým tato samota naopak nevadí. Týká se to např. některých fobií, které pacientovi znemožňují kolektivní nebo individuální dopravu do práce, případně práci vůbec, pokud je v nějakém pracovním kolektivu. Lidé takto postižení často nemají možnost plnohodnotně pracovat, a to ani v případě, kdy nejsou narušeny jejich rozumové schopnosti (např. u psychóz). Práce na dálku by tyto problémy pomohla řešit.

Tento způsob práce je také vhodný pro jedince trpící neurózou. Neuróza není takové onemocnění, které zamezuje nebo deformuje vnímání reality. Její výskyt se v populaci jen odhaduje, protože odbornou pomoc vyhledá jen malá část těchto lidí. Procento neuróz prudce vzrůstá (60. léta - cca 15%, současnost 35-40%).

Závěr

Určitou výhodou pro pracovníky na dálku může být to, že nejsou vystaveni konfliktům na pracovišti a mohou trávit více času s rodinou. Pracovníci na dálku ovšem na druhé straně mohou postrádat sociální kontakty a zažívají stres kvůli nepochopení svých rodinných příslušníků. Mohou rovněž postrádat přechodnou etapu mezi prací a volným časem, která je u „normálních“ pracovníků jasně vymezena.

V případě handicapovaných pracovníků a žen v domácnosti je ovšem teleworking mnohdy jedinou možností, jak plnohodnotně pracovat. Je však nutné sledovat případné zdravotní problémy vyplývající z tohoto způsobu práce. Především je důležité, aby teleworking vyhovoval jak zaměstnavateli, tak zaměstnanci a nebyl jednostranně někomu vnucen.

Práce na dálku je dnes využívána zejména v rozvinutých zemích, které mají lepší podmínky než Česká republika (např. USA nebo skandinávské země). Některé ekonomické aspekty by mohly být pro české podniky zajímavé a mohly by jim poskytnout určitou konkurenční výhodu. Teleworking rozhodně není jediný a všemocný nástroj optimalizace práce, může však kladně ovlivnit hospodářský vývoj. Případným negativním aspektem je možno předcházet dostatečnou informovaností nejen vedoucích pracovníků, ale i ostatních

zaměstnanců. Práce na dálku může doplnit alternativy, kterými lidé řeší svůj problém nezaměstnanosti. Skladba nezaměstnaných v daném regionu pak nemusí odpovídat požadované kvalifikační struktuře pracovníků pro práci na dálku. Přesto tento způsob práce může pozitivním způsobem ovlivnit nezaměstnanost v určitém regionu.

V České republice zatím není odpovídajícím způsobem vyřešena právní stránka práce na dálku. Vyvoření právního základu bude podmiňovat další rozvoj tohoto perspektivního způsobu práce.

Je možné konstatovat, že teleworking je velkou příležitostí pro rozvoj nových trendů zaměstnanosti v 21. století. Práce na dálku umožňuje většímu počtu lidí plnohodnotně pracovat. Vytváří možnost pracovat i pro starší kvalifikované lidi v důchodovém věku a tělesně postižené. Překážkou však může být setrvačnost v myšlení a přístupu zaměstnavatelů i zaměstnanců.

Rozvoj informačních a telekomunikačních technologií je rozhodujícím impulzem k urychlení dalšího rozvoje teleworkingu.

Kontaktní adresa

Mgr. Pavel Sládek, Ph.D.

Ústav řízení a ekonomiky podniku, Fakulta strojní, ČVUT

Horská 3, 128 00, Praha 2

Email: pavel.sladek1@fs.cvut.cz

Tel. č.: 602218681